'నొసటిన వ్రాసిన వ్రాత'

గడియారం కేసి అప్పటికే పదోసారి చూడటం. ఆరైంది. రైలు రావటం ఎనిమిదింటికి. రాజమ్మ రాత్రి బండిలో రావడం సౌకర్యమైంది. తిన్నగా యింటికే తీసుకు రావడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. మళ్ళీ గడియారం కేసి చూశాడు మాధవరావు. భార్యతో చెప్పడానికి ధైర్యం చాలడం లేదు. మేనరికం; చిన్నప్పటినుంచీ బాగా ఎరుగున్న మనిషే. అందుకే ఒకవిధంగా ఆమెను నిజంగా ఎరగనట్లని పించింది.

నిజంగా సౌభాగ్యంగురించి అతని కేం తెలుసు? ఆమె నుదుటిమీద అరంగుళంపొడుగు గీత వుంది. చిన్నప్పుడు తగిలిన దెబ్బ. మేనరికం గనక ఆమె చక్కదనం ప్రశంస ఎవరికీ రాలేదు. అతనికీ రాలేదు. రాజమ్మతో స్నేహం ఏర్పడిన తర్వాత 'ఆమె చక్కనిదేనా?' అన్న ప్రశ్న వొచ్చింది. ప్రశ్న వేసుకోడం పూర్తి కాకుండానే సమాధానం వొచ్చింది.

ఆరుదాటి అప్పుడే మూడు నిముషాలైంది. రాజమ్మ? వూహ సాగినకొద్దీ ఆమె మూర్తి అస్పష్టమవుతోంది. వింతగా పెరిగిపోయి, వెన్నంతా వ్యాపించి, మెడని మరుగు పరచి శూన్యంలో చలనం కలగజేసి జడ—నుదుటిమీద పడ్డ గోధుమనీడలు—వొత్తటి, పల్చటి, సున్నితంగా మెరిసే సాఫీ నుదురు, చుట్టూ నల్లటిమేఘాలు—మధ్య సీతాకాలపు సూర్యకిరణం వెలిగించిన ఆకాశంలా మరపురానిది. యవ్వ

[illegible]ప్పుడు గతించిందో మాధవరావుకి తెలి[illegible]. [illegible] జుట్టులో అక్కడక్కడ తెల్ల వెంట్రుకలు, నడివయస్సు చిహ్నాలు, రాజమ్మ జడలో అతని యవ్వనానికి ముడిపెట్టుకుంటున్నాడు. ఆమె జడని తనజుట్టుపై రాస్తే, తెల్ల వెంట్రుకలు నల్లగా అవుతాయి. అంత నల్లని, పెద్ద జడ. లావుకాదు, సన్ననిదీ కాదు. వరదనీటిరంగు. రెండో ప్రపంచసంగ్రామం చివరిరోజు లవి. యుద్ధంపేరిట ఉద్యోగం తెచ్చుకోలేక పోయాడు తను. యుద్ధం పేరిట, చదువు సంస్కారం లేని వాళ్ళు వేలకివేలు గడించుకున్నారు. మధ్యతరగతి చితికింది. ఉన్న కొద్దిపాటిఆస్తి అక్కల పెండ్లిండ్లకైపోయింది. అప్పు చేస్తేగాని చదువు పూర్తికాలేదు. తనకిక వుద్యోగంరాదు. నాలుగేండ్లుగా ట్యూషన్లు చెప్పుకుంటూ పట్నంలో కాపురం గడవక యీ వూరు చేరాడు. రాజమ్మ యిక్కడి కొస్తుంది. ఆమె నుదుటికి అంత ప్రభావం వుందా!

గడియారంలో ఆరు యిరవై. కనబడకుండా పత్రిక దానిమీద కప్పాడు. తను బీదవాడు; రాజమ్మ భాగ్యవంతు రాలు. ఆమె చెవులకి రవ్వలదుద్దు లున్నాయి. అసలు వాటి వల్లే యింతపని జరిగింది. సినిమాలో ఇంటర్వల్—పక్కన రాజమ్మ; ధగధగ మెరిసిపొయ్యే దుద్దులు—మెత్తటి, నల్చటి నున్నపైన నుదురు. ఆ నుదుటిని తాకితే అతని తలనొప్పి తగ్గుతుం దనిపించింది.

మళ్ళా మరొకసారి ఆమెని బాంక్‌లో చూశాడు. తల్లి అప్పుచేసి పంపిన ఐదువందలు జనవరిలో బాంక్‌లో వేశాడు. ఫిబ్రవరి మధ్యలోనే నూటయాభైకి వచ్చింది. వా[illegible]

[illegible] తీద్దామని వెళ్ళాడు. కవుంటర్ దగ్గర రాజమ్మ. తన బ్యాంక్ పుస్తకం చూసి నవ్వింది. బిళ్ళ చూపించాడు. నోట్లు యిచ్చింది. తీసుకుని బల్లమీద కూర్చుని లెక్కపెట్టాడు. ఐదు రూపాయలనోట్లు ఏడున్నాయి. ఇంత అశ్రద్ధగా వుంటే ఆమెకు ఆ వుద్యోగం వుంటుందా?

'ఇదుగో నోటు. అదనంగా యిచ్చారు'

'పొరపాటు.'

'మధ్యాహ్నం ఎంతవరకూ పనిచేస్తారు?'

'నాలుగు.'

'మూడునలభై టైమ్.'

'అబ్బా!'

మెల్లగా అన్నాడు.

'వెయిట్ చెయ్యనా?'

'ఎందుకు?' నవ్వింది. జెడ వెనక్కి తోసింది. తలవొంచి నప్పుడు అందంగా ప్రశాంతంగా కనిపించింది నుదురు. అమాయకత్వాని కర్థం అడిగితే, ఆ నుదురు చూపుతాను అనుకుని బెంచిమీద కూర్చున్నాడు.

నాలుగవగానే యిద్దరూ కలిసి నడకసాగించారు.

'ఆకలేస్తోంది — హోటల్ కెడదామా?' అంది. వెళ్ళారు. ఏంకావాలో అడిగాడు. చెప్పింది.

'మీరో?'

'నా కేమీ వొద్దు.'

'ఫరవా[illegible] తీసుకోండి.'

'నా కాకలి లేదు.'

'ఫరవాలేదంటినిగా, బిల్లు నే యిస్తాను.'

అతని మనస్సు చివుక్కుమంది. అమాయకంగా అన్న మాటేమో. అతని జీవితచరిత్ర ఆ బాంక్ బుక్‌లో వుంది. ఆచరిత్ర ఆమెకు తెలుసు. డబ్బు తీసుకున్న అంకెలవివరణ ఒక విషాదఘట్టం. తనెందుకు బాధపడాలి?

రాజమ్మ తింటూంటే అతను చూస్తూకూర్చున్నాడు. యవ్వనానికి అంత ఆకలా—! కాఫీ తాగాక లేచారు. ఆమె బాగ్ తీసింది. రెండు నోట్లకట్టలు చూశాడు. నెల మధ్యలో జీతండబ్బు కాకూడదే. బిల్లు యిచ్చింది. బైట కొచ్చి నడుస్తున్నారు. ఎవరికీ మాటలు దొరకడంలేదు. చుట్టూ జనం, కార్లు, బండ్లు.

'ఇంటి కెడతా.'

'బాగ్‌లో బోలెడు డబ్బుంది. నే దిగబెట్టనా?'

'నా కేంభయం. మావది, డబ్బు. లారీ కంట్రాక్ట్లు. తెగొస్తుంది. పోయినా దిగుల్లేదులెండీ' అంటూ నవ్వి, బాగ్ వూపుకుంటూ రాజమ్మ వెళ్ళింది. లారీకంట్రాక్ట్లంటే ఏమిటో!

బల్లమీది గడియారంకేసి చూశాడు మాధవరావు. అడ్డంపెట్టిన పత్రిక గాలికి తొలిగింది. పావుతక్కువ ఏడైంది. కనబడకుండా గడియారం వెనక్కి తిప్పాడు.

భార్యని కేకేసి చెప్పాలి. ఎల్లా ప్రారంభించాలి? రాజమ్మనిగురించి ఏ వివరాలు చెప్పాలి? మరో వారానికి మరో యిరవై తియ్యడానికి వెళ్ళినప్పుడు ఆమెని చూశాడు. నాలుగవగానే, యిద్దరూ బీచివేపు వెళ్ళారు. ఇసుకలో

కూర్చున్నారు. రెండు గుప్పిట్లలో యిసక ధారంలా వొదులుతోంది. గాలికి వెంట్రుకలు మెడ, నుదురు కప్పుతున్నాయి. వెనక్కి తోస్తే, పాపిడ దగ్గర నుదుటిని గట్టిగా, వొత్తుగా బిగించి వుంగరాలుగా చిక్కుపడి, కెరటం తుంపరలలాగ కదులుతున్నాయి. కళ్ళు తుడుచుకుంది. కళ్ళు కాటుకమధ్య పెద్దవై, అనిశ్చలంగా మెరుస్తున్నాయి. నేత్రాలవెనక నల్లని దట్టమైన అఖాతం, ఉప్పుగాలికి ఫేస్‌పౌడరంతా కరిగి చర్మం నల్లబడింది. శరీరచ్ఛాయ అసలు నలుపే— సున్నితంగా మెరిసే నలుపు.

'మరింకా యెందుకు నువ్వు పెండ్లిచేసుకోలేదు?' అని అడిగాడు. కంఠస్వరం గద్గదమై అసహజంగా ధ్వనించింది ప్రతిధ్వనిలా.

ఊరికెనే'

ఇసక పోస్తోంది. గాలికి అతనిమీద పడుతోంది.

'అమ్మో—కంట్లోపడిందా?'

తుడుచుకుంటున్నాడు.

'ఊ దేదా?'

'ఎవర్నేనా ప్రేమించావా?'

ఇసుకను వొదిలేసి, గుప్పిట పమిట్లోదాచి, కొంగుతో జెడకప్పి, దిగులుగా కెరటాలకేసి చూసింది. కొంగు జారి అతనిమీద పడింది. తీసి, దులిపి, లాగి నుదుటిమీద వేలు పడేటట్లు కప్పాడు.

'అమ్మో' అన్నది.

'ఏం చెప్పకూడదా?'

'ఏముంది చెప్పేటందుకు.'

'ఏమీ లేదా?'

'మీరేదన్నా చెప్పండి.'

తన విషయాలు,—చదువు, పెండ్లి, ట్యూషన్లు చెప్పాడు.

'ఇక్కడ కష్టంగావుంది. మావూరు వెళ్ళిపోతున్నాను' అని ముగించాడు.

'డబ్బు యిచ్చేదా?'

'నీదగ్గ రెక్కడిది.'

'మావద్ది, బోలెడుంది. అడగడు'

'నా మీ దెందుకు అంత...యిది?'

'తప్పా?'

'ఏమో'

'కోపమా?'

'ఏమో'

నవ్వింది; తనూ నవ్వాడు.

గడియారం కేసి చూశాడు. తనవైపు తిప్పివుంది. నీళ్ళ తిప్పిందేమో. ఐదునిమిషాలు తక్కువ ఏడైంది. మరో ఇద్దునిమిషాల్లో భార్యతో విషయంచెప్పి స్టేషన్ కెళ్ళాలి.

ఇంకా అతనికి రాజమ్మనిగురించి ఏం తెలుసు! స్కూల్ ఫైనల్ పరీక్షదాకా పట్నంలోనే మామయ్య దగ్గ రుండి చదివిందిట. తర్వాత బద్ధకించి మానివేసింది. బాంక్ మేనేజరు మోజుపడి. మామయ్యని ఒప్పించింది. ఆమెను

పనిలో చేర్పించాడు. తండ్రి లేడు. తల్లి పల్లెటూళ్ళోవుంది. వివరాలు తెలియవు.

మరోసారి సాయంత్రం ఆరింటికి పార్కులో కలుసుకున్నారు.

'ఆదివారం వెళ్ళిపోతున్నాను.' అన్నాడు.

'మళ్ళా రారా?'

'ఇంకెందుకొస్తాను?'

'నన్ను చూడరా?'

'ఓ—అదా......'

'చెప్పరేం. ఆమె కోప్పడతారా?'

'ఏం చెప్పను?'

'పోనీ—నేను రానా—?'

'ఓ'

'అట్టే పెట్టుకుంటారా:'

'ఓ'

'ఎప్పుడూ?'

'......'

'ఆమె వూరుకుంటారా?'

'హిందూ స్త్రీ ఏం చెయ్యగలదు?'

'ఊరికే అన్నా' అన్నది రాజమ్మ నవ్వుతూ. దీపం నీడ పడి ఆమె నుదురు కనపడటంలేదు. ఊడవడానికి వొకమ్మాయి వొచ్చింది.

'చీర బాగుందికాదు!'

'చాలా బాగుంది'

'నాదిగాదు. ఆ వూడ్చే పిల్లది.'

'అదా' అని చూశాడు. 'సినిమాలు చూసింతర్వాత, పనివాళ్ళకి కూడా ఫేషన్లు ఎక్కువైనాయి.'

'వాళ్ళుమట్టుకు మనుషులు కారా ఏం?'

'అవుననుకో—రాబడికి మించిన పోకిళ్ళు.'

'బస్తీగా.'

'పల్లెల్లోనూ యిల్లాగే వున్నారు.'

'మీ కిష్టంలేదా?'

'ఎవళ్లుండవల్సినచోట వాళ్ళుండాలి.'

'మీకు చాలా కోపాలున్నాయే, మరి మా కులం తక్కువగా, ఎట్లా సరిపడ్తుంది?'

'ఇది వేరు.'

రాజమ్మ నవ్వింది. లేచి చీర సర్దుకుంది.

బైటకి నడవడం సాగించారు. సందు మొదలు కొచ్చారు.

'మరి నే వెడ్తాను.'

'నేనూను.'

'మళ్ళా వొస్తారుగా'

'నువ్వొస్తా నన్నావుగా.'

'అమ్మో!'

'ఏం, భయమనుకున్నావా?'

'చూస్తానుగా.'

గడియారంకేసి చూశాడు. ఐదునిమిషాలతక్కువ ఏడే చూపుతోంది. ఇదేమిటి, యిందాకే అయిందిగా. గడియారాన్ని వూపాడు. అది నిలిచిపోయింది. సీతని కేకేశాడు.

'టైమెంతయింది?'

'అదుగో గడియారం.' అని, రెండుకవర్లు చేతికిచ్చింది. 'ఇందాక వొచ్చాయి.'

వాటిని దూరంగా పారేశాడు.

'నీతో వో విషయం చెప్పాలి సీతా!'

ఆమె వంటింటి గుమ్మంలో నిలబడివుంది.

'రాత్రికి నా స్నేహితురాలు వొకామె వొస్తోంది.'

'వొంటేనా...'

వొంటసగే...ఆవిడ...ఆమె యిక్కడ, యిక్కడే వుండి—వుండిపోతుంది.'

'ఏం?'

'అంతే...నీతోబాటే.'

'అంటే!'

'నన్ను ప్రేమించింది. యిక్కడే వుంటుంది.'

'ఉండనివ్వండి.'

'నీకేం అభ్యంతరం లేదుగా.'

సీతారత్నం, పెదవులమీద నవ్వు వింతగా కరిగింది. అస్థిపంజరం కదిలినట్లుగా...వొణికి గదిలో కెళ్ళిపోయింది.

మాధవరావు నిట్టూర్చాడు. కవ్వించిన కెరటం వెనక్కి దిగజారింతర్వాత మిగిలిన యిసుకలో తేమలాగైంది అతని మనస్సు. మాట, భావం, ధ్వని, వ్యక్తిత్వం వెదజల్లిన

శక్తి...ఏదైనాసరే, నీడలా, ప్రతిబింబంలా మనస్సులో మెదుల్తాయి. ఆ అనగానే. తేమ యిసుకలో లాగా, దిగబడతాయి. అతని శరీరం లేచింది. కాళ్ళు లోపలికెళ్ళాయి, ఎడంకాలిజోడుని కుడికాలు స్పృశిస్తోంది. చేతులు దేని కోసమో తడుముతున్నాయి. అవయవాలని దగ్గరకు లాక్కుని శరీరం బైట చీకట్లో కెళ్ళింది.

2

మరునటిదినం.

రాజమ్మ ఎనిమిదింటికి లేచి కాఫీ త్రాగి, స్నానాని కెళ్ళింది. మాధవరావు ట్యూషన్లు చెప్పే ముందువా గదిలో ఆమె మకాం. పనిమనిషి చిట్టెమ్మ గది ఊడ్చింది. అందులో కాంప్ కాట్...దానిమీద ఆమె హోల్డాల్. ప్రక్కన చిన్న బల్లమీద ఫ్లవర్ వాజ్, అమర్చారు. సీతారత్నం బ్రెడ్ రెండు ప్లేట్లల్లో తెచ్చి బల్లమీద పెట్టింది.

'మాట కొంచెం యాసకదు?' అంది భర్తనుద్దేశించి; అతనేమీ మాట్లాడలేదు.

'కాపులా?'

'జాతి మత కుల వ్యత్యాసాలన్నీ వెనకటిరోజుల్లో'

'నే నేమన్నాను? తెలుసుకుందామని అడిగాను.'

'అదంత ముఖ్యమైన ప్రశ్న కాదు.'

చిట్టెమ్మ, సీతా కలిసి, పెద్దట్రంకు మోసి గదిలోకి తెచ్చారు. నేలమీద మోపకుండానే చిట్టెమ్మ ట్రంకు పట్టు వొదిలేసింది. శబ్దంతో పడింది.

'జాగ్రత్త' అన్నాడు.

'వాడితేసి కాలు చితకొట్టుకోడం దానికి మనసా?'

'తగ్గ్లేదులెగండి.' అని పనిమనిషి ట్రంకు తాళికికి వ్రాడిన గోడబెల్లుని వ్రాడ్చి వెళ్ళింది.

'అస లేవ్రాయట?' అని అడిగింది సీత.

'ఏమో.'

'తండ్రి కేంపనో?'

'ఏమో.'

'ఉన్నవాళ్ళకి మల్లేనే వ్రుంది.'

'ఊ.'

'మరింకా ఎందుకు పెళ్లి కాలేదూ?'

'న న్నేమీ అడక్కు. నాకు నిజంగా ఏం తెలీదు. ఉస్. వాస్తోంది'

మాధవరావు, భార్య లోపలికెళ్ళారు. వంటింటి గుమ్మంలో ముందు పీటమీద కూర్చున్నాడు.

'ఆ గదిలో పెట్టాగా మీకూ డా?'

అతను లేచాడు. 'మీరు పదండి నే కాఫీ పట్టుకొస్తా.'

ఇంతలోకే రెండు ప్లేట్లూ తీసుకుని రాజమ్మ చకా వొచ్చింది. తనో పీటవాల్చుకు కూర్చుంది.

'మీరు బ్రెడ్ తినరా?'

'తినకూడదనేం లేదు.'

'తింటుంది' అన్నాడు మాధవరావు.

'పట్నంలో రోజూ పొద్దుటే ఆమ్లెట్ తింటాను. మీ కిష్టంలేదా?'

సీత తల పంకించింది.

'ఇష్టం వున్నట్లా, లేనట్లా?'

'తింటే కదా చెప్పడం' అన్నాడు మాధవరావు

'మీరో?'

'నాకేం అభ్యంతరం లేదు గేపట్నించి తెప్పిస్తాను. తెప్పించడం దేనికి—నేను చేసిపెడతాగా.'

'ఇంట్లో బాగుండదు.' అంది సీతారత్నం.

'ఇది పట్నంకాదు.' అన్నాడు మాధవరావు, ఆమెకేసి చూస్తూ. లావండర్ కలర్ జాకెట్టు, తెల్లసిల్కు పూల చీరా, వొదులుగా జారిన జెడ, కాటుకనుధ్యకన్ను, పుష్పం వికసించినట్టుగా, తేటగా వుంది, పీటమీద రాజమ్మ.

'ఏం వొండుతున్నారు?'

'బీరకాయ. నీ కిష్టమేనా?'

'మార్కెట్టు కెడతారా—ఇంటికే వొస్తయ్యా?'

.అదీ వుంటుంది, యిదీవుంటుంది,' అన్నాడు మాధవరావు.

'బీరకాయ దొడ్లోనే' అంది సీత.

'నే కూడా వొండేదా?'

'నువ్వెందుకులే.'

'టూ మెనీ కుక్స్ స్పాయిల్ ది......పూర్తిచెయ్యి వాక్యం' అన్నాడు మాధవరావు.

ఇద్దరూ నవ్వారు. ఇదేదో అర్థమైనట్టు కళాయిలోంచి 'చుయ్' మని నిప్పునవ్వినట్లుగా ధ్వని బైలుదేరింది. సీతారత్నం కొంగుతో ముక్కు తుడుచుకుంటోంది. రావిడికి ఎర్ర

బడింది. మాధవరావు హాచ్ మని పెద్దగా తుమ్మాడు. తుమ్మకి రాజమ్మ నుదుటిమీదికి జారిన వుంగరాలు, తుపానుకి అదిరిన చిటారుకొమ్మలా వూగాయి. రాజమ్మ జుట్టు వెనక్కి తోసింది. కొమ్మని మిగిలిన ఒంటిఆకులా, వొక వుంగరం కనుబొమ్మని కవ్విస్తోంది. లేచి గదిలోకి వెళ్ళింది. చదువుకోడానికి పత్రిక యిచ్చాడు మాధవరావు.

'ఆమె అండీ అంటూంటే, నువ్వు 'నువ్వు' అంటావేం?'

'నాకంటె చిన్నదేగా.'

ఇంతట్లోకే ట్యూషన్ల పిల్ల లొచ్చారు. హాల్లో చాపలు పరచి కూర్చున్నారు.

3

రెండో నాడు.

మధ్యాహ్నం. భోజనాలైం తర్వాత, రాజమ్మ తన గదిలో నిద్రపోతోంది. పత్రికకోసం మాధవరావు గదిలో కెళ్ళాడు. మొహానికి అడ్డంగా చెయ్యి ఆనించి నిద్ర పోతోంది. పెదవులమధ్య వొకటి రెండు పళ్ళు మెరుస్తు న్నాయి. జాకెట్టు అక్కడక్కడ చెమటకి తడిసింది. ఎడమ కన్ను కాస్త తెరచివుంది తామరకొలనులో చంద్రబింబం లాగు. కొలనులో నక్షత్రాలకి మల్లె ముత్యాలచెమట నుదుటిని ఆక్రమించింది. కుంకుమ... మధ్య నల్లబొట్టుకి ప్రమాదం జరక్కుండా, వేళ్ళతో చెమట తుడిచేశాడు.

'మేలుకునే వున్నాను.'

'తెలుసు'

'భలేవారు. నిజంగా నిద్రపట్టేసింది.'

'మేలుకునే నిద్రపోయినట్లుగా వుండటం, అది నాకు తెల్వడం, నాకు తెలుసునని నీకు తెలవడం... తప్పా?'

'అమ్మో, ఖూలో చాలా తికమకలున్నయ్యే' అంటూ దీర్ఘంగా ఆవులించి, అతనివేళ్ళసి తన చీరతో తుడిచింది.

'అన్ని తికమక లున్నాయని గ్రహించగల్గిన నువ్వు ఎంత అమాయకురాలవో' అని మంచంమీద కూర్చొబోయ్యాడు.

ఆమె లేచి కుర్చీమీద కూచ్చుంది.

'కొత్తమంచమా...భలే రెపరెపలాడుతుంది;'

'సీ కిక్కడ బాగుందా?'

పెదవులు ఎడంగా వుంచి, కళ్ళు సగంమూసి, మెడ వెనక్కి వేసి, జడ ముందుకు లాగింది. ఓ అన్నట్లు తల గుండ్రంగా తిప్పింది. మాధవరావుమనస్సు ప్రవాహంలో యిరుక్కుంది. ఇది మధురక్షణం. జీవితం అంతా...యీ తృష్ణ చిక్కటి, తీక్ష్ణమైన యింద్రియాలస్పందన, స్పృశించే వుద్రేకం అల్లాగే వుండిపోవాలి. ఈ ఆనందం తన రెండు గుప్పిట్లలో బిగించి, కాలాన్ని కట్టెయ్యాలి. కాలం కూసినట్లు హాల్లో అలారం మోగింది.

'సీతగారు లేచారు;' అంది రాజమ్మ.

మాధవరావు హాల్లో కెళ్ళాడు.

'ఏదేమిటే కీ యిమ్మంటే, అలారం మోగించావ్... తెలివి తక్కువ మొద్దు,' అని సీతారత్నం పనిమనిషి చిట్టెమ్మని కసిరింది.

'ఇది గామోసు అనుకున్నానండి.' అన్నది అలారం పెట్టె 'కీ'ని చూపించి.

ఏడిశావులే నడు' అన్నాడు మాధవరావు.

'ఇంతమాత్రానికే మొద్దయిపోయిందా?' అంటూ రాజమ్మ గుమ్మంలో కొచ్చింది.

'నీ కెందుకు...నువ్వెళ్ళు.' అన్నాడు మాధవరావు.

రాజమ్మ కోపంతో వెళ్ళిపోయింది. రాజమ్మలో కోపం యిదివరలో అతను చూడలేదు.

'కోపమా?'

'నా కోపం ఎవరికి లెక్క?' అంటూ వొస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకుంటూ, తలదిండులో మొహం దాచుకుని మంచంమీద వాలిపోయింది.

భుజంమీద చెయ్యి వేశాడు. తోసివేసింది. మెడమీద జెడక్రింద చెయ్యిపెట్టి నిమురుతున్నాడు. మరో దిండు మెడమీదికి లాక్కుంది. పక్కింటివాళ్ళబ్బాయి, పత్రిక కావాలంటూ తలుపు తోశాడు. మాధవరావు బైటికి కెళ్ళాడు.

4

మూడోనాడు సాయంత్రం ఐదింటికే మాధవరావు వూళ్ళో పని చూసుకుని యింటికొచ్చాడు. చిట్టెమ్మ చెప్పింది, అమ్మగారు, రంగమ్మగారితో కలిసి గుడికెళ్ళారని. ముందు

వాగదిలో రాజమ్మ జడేసుకుంటోంది. సాంచంకింద పాట్లం కాగితాలు, దారాలు కనిపించాయి. చిట్టెమ్మ వాటిని తీసే సింది.

'ఫ్రూట్లు తెప్పించా, ఆపిలెట్లు కాదులెండి. సీత గారు అక్కర్లేదన్నారు. మీరు తింటారా?'

'ఉ'

లోపలికెళ్ళి పళ్లాలు తెచ్చింది. తినడం సాగించారు.

'ఇక్కడ నీ కెట్లావుంది?'

'ఏం చెప్పను?'

'సీత మంచిదేనా?'

'చాలా మంచివారు.'

'కాలక్షేపం అవడంలేదా?'

'మీ పిల్లలతోపాటు నాకూ ట్యూషన్ చెస్తారా?'

'వాళ్ళు పిల్లలు కారు; పెదవాళ్ళే.'

'నేను మట్టుకు?'

'నిన్నేమని పిలవను?'

'ఎట్లా పిలవాలనుంటే అట్లా పిలవండి'

'రాజీ - అననా?'

'ఆమెను సీతా అంటారు, సీతీ అనరుగా.'

'రాజా - అంటే మొగాళ్ళపేరులాగుంటుంది'

'ఇష్టంవసలు నన్ను పిలవడందేనికి?'

'నినొకటడగాలి రాజీ - '

'అడగండి.'

మాధవరావు దగ్గరగా వొచ్చాడు; గోడవెనక సూర్యుడు దిగిపోతున్నాడు. చివరికిరణం గోడని రక్తం చిమ్మి కిటికీలోంచి కాస్త పొట్లాంకట్టి పారేసినట్లు రాజమ్మ మొహం ఎర్రబడింది. బుగ్గలమీదలు ఊదాగా వున్నాయి. సంధ్యవేసిన ముసుగులా, నుదురు ఎర్రగా, ప్రశాంతంగా వుంది. ఆమె నుదుటిమీద చెయ్యి పెట్టాడు! ఆ చేతిమీద తన నుదురు పెట్టాడు; వేడి దురుసుగా అతన్ని ఆవరించింది. వేళ్ళుజుట్టులో ఇరుక్కున్నాయి. వొంకీలస్పర్శ, మంచు శిఖరంనుండి లోయలోకి జారిపోతున్నట్లు అతిశయోక్తిగా కదులుతున్నాయి చేతికింద.

'ఇదేనా అడగడం?'

అరిచేతికింద కంఠస్వరం జిలజిలా కొట్టుకుంటోంది. ఏదో వింతవాసన - జారిన రెండు గులాబిరేఖలు, చర్మం తేమలో కలిసిన పౌడర్, కెరటంలేని కొలనులో కదిలినచేపలు చీకటి వేడినిట్టూర్పు, మేఘాల జోలపాటకి నిద్రపోతూ ఆవులించిన ఆకాశంలాగా, ఏదో వింతవాసన, క్షణంలో గతం గుడ్డవిప్పి గంతులేసినట్లు, బాల్యంలో విస్మృత దృశ్యాలు - సందులో గుడిసిలోంచి వొచ్చిన చేపలవాసన, ఎవరిదో కాలు విరిగి రోడ్డుమీద కారిన రక్తం, తగలడుతున్న గడ్డివాము మధ్యనుండి బైటపడిన తెల్ల పందిపిల్ల, తుపానుకి కూలిన చూరుకింద నలిగిపోతున్న తులసిమొక్క - స్మరణకొచ్చాయి. కిటికీపూచలచుట్టూ, రాజమ్మ ముంగురుల నలుపుని చీకటి అల్లుతోంది.

'భలే ప్రశ్న!'

'నే అడగకుండా నీకు తెలవదూ.'

అతని చేతిని తొలగించింది.

'తెలుసు.'

'అవుతే చెప్పు.'

'డబ్బు కావాలా?'

మంచుశిఖరం కూలింది. రాపిడికి నిప్పు విశ్వం కాలి పోతోంది. అందులో కాలంకూడా మండిపోతోంది.

తలుపు తోసిన చప్పుడు...అతని హృదయద్వారాలని తెరిచినట్టు.

'మీరా? అప్పుడే వొచ్చారే.'

సీత కంఠం దూరంగా అయింది. తలుపులు దగ్గరగా మూసివున్నాయి.

రాజమ్మ తలుపు తీసింది. బుజాలమీాదికి జాకెట్టు లాక్కుంది.

'నేనూ వొద్దనుగా ఆలయానికి.' అంది సీతారత్నంతో.

'వొస్తావనుకోలేదు.' అని సీత, భర్తకి రెండు కవర్లు తెచ్చి యిచ్చింది.

'నాలుగు రోజులైంది యివొచ్చి, యిప్పుడేనా చూడండి' అంది.

కవరు చించబోతుంటే, చిట్టెమ్మ వొడిలోంచి రూపాయలు కిందపడ్డాయి.

'ఎక్కడివే?'

'ఆ యమ్మగారిచ్చింది.'

'పనివాళ్ళకి అట్లా గివ్వగూడదు' అంది సీత.

'ఏం తప్పా? పని చెప్పాను. చేసింది...సంతోషంగా యిచ్చాను'

'తప్పే. మే మల్లా యిచ్చుగోలేం. మా మాట కదేం గౌరవం వుంచుతుంది?'

'మా, మీ లెందుకులే' అన్నాడు మాధవరావు.

'మనందరికీ కలిసే పనిచేస్తుందిగా. నే నిచ్చింది డబ్బు కాదా?'

'రోజూ అల్లా యివ్వగలవా?'

'దానిచేతనిబట్టి వుంటుంది.'

'మా యింట్లో యివ్వటానికి వీల్లేదు.'

'అదే వొద్దన్నాను' అని మాధవరావు.

'ఎందుకు వీల్లేదు. నా డబ్బు నే నిచ్చుకుంటే మీ కేం కష్టం?'

'తనుమాత్రం, నా, నీ అనొచ్చా?' అని భర్త నడిగింది.

'చిట్టెమ్మా, ఇదంతా నీమూలంగా వొచ్చింది. అవతలకి పో.'

'మధ్య నామీద పడతారేటండోయ్, పొమ్మంటే పోకుంటామా' అంది చిట్టెమ్మ.

దీపం వేసింది సీతారత్నం. రాజమ్మ అక్కడ లేదు. గదిలో మంచం చప్పుడైంది. మాధవరావు వీధిలోకెళ్ళాడు. చిట్టెమ్మ పెరట్లో కెళ్ళింది. చెట్టువెనక చందమామ.

5

నాలుగోనాడు—

రాత్రి పదిగంటలకి ముగ్గురూ వెళ్ళి సినిమా చూసొచ్చారు. వరండాలో వరసగా ముగ్గురిపక్కలు వేసుకున్నారు. పదినిముషాల్లోనే రాజమ్మకి నిద్రపట్టేసింది. పట్టినా పట్టకపోయినా మొహం అటుతిప్పి పడుకుంది. సీతారత్నం తన పక్క కొంచెం అవతలగా లాక్కుంది, భర్తకు దగ్గరగా. చీకటి మందాన్ని చూడగలిగే వెన్నెలుంది. ఆకుల పల్చటి నీడలు, కదలక నిద్రపోతున్నాయి. కీటకంకూత, వెన్నెల పారాహుషార్ చెప్పినట్లుగా వుంది. కాలం నీడలనడుమనుండి మెల్లగా ముందుకు సాగుతోంది.

మాధవరావు లేచి హాల్లోకి వెళ్ళాడు. చించి చదవని కవరులో ఉత్తరం తీశాడు. దీపం వేశాడు. మేనమామదగ్గర నుంచి.

"...... 'సీ కీ విషయాలు పూర్తిగా తెలియకపని మీ అమ్మ చెప్పింది. మీ చదువులకీ, పెళ్ళికీ చాలా అప్పులు చేసివున్నాము కదా! మనింట్లో చాలా రోజులుగా పనిచేసిన మాణిక్యం అనేక పర్యాయములు ఆదుకుంది. అది ఇదినాలు గైదునెలలుగా వొత్తిడి చేస్తోంది. ఎక్కువ అవసరంగావుందిట—ప్రస్తుతం వెయ్యి కాకపోయినా వో ఐదువందలయినా సర్దుబాటుచేస్తేగాని మర్యాద దక్కేటట్లు లేదు. కూలిజనం నోటికి హద్దుండదుగదా! మాణిక్యం వీధినపడిందంటే వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. భూమిఅమ్మకం వెంటనే పరిష్కారంఅవదు.

మనం చెప్పినధరకు ముందుకొచ్చినఆసామీ లేడు. ఎల్లాగో తక్షణం సర్దుబాటుచేసేవిధం ఆలోచించడానికి మీ అమ్మ నిన్ను రమ్మని వ్రాయమంది. రత్నాన్ని పుట్టింటికి పంపక, యిక్కడికే తీసుకురమ్మంది. ...'

చదువుకునే రోజుల్లో సెలవలకొచ్చినప్పుడు పనిమనిషి మాణిక్యాన్ని ఎరుగున్న జ్ఞాపకం వుంది. దాని మొగుడు మొదటి ప్రపంచయుద్ధంలో సైనికుడుగా పనిచేసి, పదిసంవత్సరాల క్రితం చనిపోయాడు. పాలువ్యాపారం, కూరలవ్యాపారం చేస్తుంది. డబ్బు నిల్వచేసి, అవసరానికి అప్పు లిచ్చేది. తన చదువు కొంతవరకూ మాణిక్యండబ్బుతో జరిగింది.

అలజడైంది. వెనక సీత.

'డబ్బువిషయమేనా?'

'నీ కెట్లా తెలుసు?'

'దస్తూరినిబట్టి—మనదగ్గరనుంచి ఎవరికేం కావాలి!'

సీతారత్నం కళ్ళల్లో ఎరుపు స్ఫుటంగా లేదు. కనురెప్పలు బరువుతో చటుక్కున మూతబడటంలేదు. నుదుటిమీద అరచేతిని ఆనించి కూర్చుంది. చెయ్యితియ్యగానే, దెబ్బతాలూకు గీత, పక్కన దీపం వూదాసీడ, ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి అలవాటుపడని నోరు, ప్రతిదాన్ని చూడడానికి సిద్ధపడని గంభీరమైన చూపు—సీతారత్నం పరాయివ్యక్తిగా కనబడుతోంది. తీవ్రంగా చూస్తున్నాడు. తనతో కాపరంలో ప్రతి అనుభవమూ ఆమెశరీరంలో కనిపిస్తోంది. కొత్తలో కష్టాలు, రహస్యంగా రెండోమారు కాఫీయివ్వడం, వేరే కాస్తతీసి మిగతాది గీకొట్టటం, బొత్తాములుకుట్టడం, చాకలి మారు

చేసినబసీను ఆరాతియ్యడం, ఫుట్‌బాలాటలో కాలుబెణికిన ప్పటి కాపడాలు, కట్లు, వానలో తడిసినప్పుడు తువ్వాలుతో తల తుడవడం, కళ్ళల్లో సిద్ధపడిన కన్నీటిని పెదవులతో ఆన కట్టలా నిలిపివెయ్యడం—అతనికన్నీరు ఆమె నేత్రాలగుండా రాలి తనచిటికెన వ్రేలిఉంగరంపైన పడడం—విషాదాలు ఆమెలో వొంపులు, ఆనందాలు ఆమెలో ఎత్తులు—తన అను భవంతో పెరిగిన శరీరం—ఆమె నడుం గట్టిగా పట్టుకొని వక్షంలో మొహందాచాడు మాధవరావు.

రాజమ్మ ఆవులింత వినబడింది. సీతారత్నం అతన్ని నిలబెట్టి, వరండాలో కెళ్ళింది.

'తెల్లారిందా?'

'లేదు. వా రవతలికని లేస్తే, నీళ్ళిచ్చాను.'

దిండ్లు, కొంగు, జడ, దగ్గరగా లాక్కుంది రాజమ్మ. సముద్రంలో కొట్టుకుపోతున్న చీరలా పడుకుంది.

6

తర్వాత, తర్వాత—

రాజమ్మకి జ్వర మొచ్చింది. ఒక్క మంచం, బల్లా వుంచి గదంతా ఖాళీచేసి శుభ్రంచేశారు. మధ్యాహ్నం రాత్రి సీతారత్నం రంగమ్మగారింట్లో చిన్నమంచం తెప్పించి పక్కనేవేసుకుని కనుక్కుంటూ సాయంగావుంది. ఉదయం డాక్టరు చూసి వెళ్ళేవాడు. సాయంత్రం వైకుంఠపాళి ఆట, రాత్రి మాధవరావుతో క్షీరన్నం.

శనివారం రాత్రి ఎనిమిదైంది. రంగమ్మగారింట్లో ఎవరో తాంబూలా లుచ్చుకోనడానికి వచ్చారు. రమ్మంటే వెళ్లింది సీతారత్నం. మాధవరావు రాజమ్మ మంచంపక్కనే చిన్న బల్లమీద కూర్చున్నాడు. దీపం వొద్దంటే మానేసి, బెడ్‌రూమ్‌లాంప్ పెట్టాడు. పేపర్ చదవటానికి, ఆ వెలుగు చాలక మడిచి పెట్టేశాడు.

'యుద్ధం అయిందటగా.'

'అయినట్లే.'

'అవుతే యిక మావకి లాభాలుండవన్నమాట.'

'లారీకంట్రాక్ట్‌లా' నవ్వా డతను.

'ఇంకా వో ఏడాదిదాకా, యుద్ధంఅలజడివుండొచ్చు. మీ మామకి రమ్మని వ్రాయనా?'

'ఒద్దు, పని విడిచి రాడు. డాక్ట రేమంటాడు?'

'మ రేం పెదవి శేషంలేదు, ఓ వారం పదిరోజులపాటు రెస్టుకావా లన్నా .'

'రెస్టుకాక నేనేంపనిచేసి కష్టపడుతున్నాను?'

'రెస్టు శరీరానికే కాదు. మనసుకుకూడా వుండాలన్న మాట.'

'నామనస్సుకేం?'

'ఇక్కడ నీకు బాగుందా?'

'నామూలంగా మీకు రెస్టులేదు. మీ రెందుకు నిద్ర పోరు. కళ్ళుచూసుకోండి. ఎర్రగా చింతనిప్పుల్లా వున్నాయి.'

'ఏమిటో ఒకొక్కసా రంతే. ఓ రెండురోజులపాటు, ఇంటికెళ్ళిరానా?'

ఎందుకో చెప్పనుంది. డబ్బువిషయం చెప్పక తప్పింది కాదు. మంచంమీద లేచికూర్చుంది. రండి అని హాల్లోకి తీసుకెళ్ళింది. పెట్టెతీసింది. అందులోంచి బాగ్‌తీసుకుని మళ్ళా గదిలోకొచ్చింది. 'ఇదీ, యీ తాళంచెవి మీదగ్గర పెట్టుకోండి' అంది రాజమ్మ.

'దాస్తాను.'

'తాళంచెవి దాచండి. డబ్బు వాడండి.'

'నీడబ్బు...'

'నీ, నా తేడా లేదుగా!' నవ్వింది. ఊడిన జెడని మెలితిప్పి పైకిలాగి బిగించి ముడేసింది. నుదుటిపై చిరు చెంద్రుకలు విడగా మిగిలినవి వీణతీగెలనూవిరి వెనక్కి సాగారాయి. దగ్గరగా జరిగి నుదుటిమీద చెయ్యివేసి కళ్ళల్లోకి చూశాడు. దిండులోకి దిగజారి మొహం చిన్నదైంది. కళ్ళు మూతలుపడుతున్నాయి. అర్థంలేని నవ్వుకోసం పెదవులు కదులుతున్నాయి. కణతలకింద నరాలు వానపాముల్లా గుండ్రంగా మెదులుతున్నాయి.

'చాలా?' అన్నది

'ఆనందాన్ని చాలు అని ఎవ రంటారు?'

'అదికాదు. డబ్బు. మరో వెయ్యి పంపమని నిన్ననే మావకి వ్రాశాను' అంది.

'డబ్బుకోసం నీతో స్నేహం అనుకుంటున్నావా?'

'నే నలా అనుకుంటానని మీ రెందుకనుకోవాలి?'

'నీలోనూ శంకక లున్నాయి.'

'మీ సావాసం.'

చిట్టెమ్మ రంగమ్మగారింటికి అమ్మగార్ని చూడా వో పాలి రమ్మన్నారని చెప్పింది. దీపం కొంచెం పెద్దదిచేసి వెళ్ళాడు.

మర్నాడు వెయ్యి ఇంటికి పంపాడు. రాజమ్మ జ్వరం తగ్గింది. ఎంత వొద్దన్నా వినక చిట్టెమ్మచేత తలంటుపోయించుకుంది రాజమ్మ. దానితో జ్వరం తిరగబెట్టింది. సంగతేమిటంటే, డాక్టరు హిస్టీరియా అన్నాడు. ఆ విషయం రాజమ్మతో చెప్పలేదు మాధవరావు. ముందు బిల్లిచ్చేకాని, ఆ డాక్టర్ని తప్పించి మరొకర్ని రప్పించే వీల్లేదు. వంటింటి గుమ్మంలో కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నాడు మాధవరావు.

‘కుర్రాళ్ళ నడగండి. ఎంతేమిటి?’

‘ఓ పాతికేనా యివ్వాలి. జోగారావు ఐదురూపాయలిచ్చాడు. అది జట్కావాడికి సరిపోతుంది. మిగతవాళ్ళు వొకటో తేదీకికాని యివ్వలేమంటున్నారు. నలుగురైదుగురు రావడమే మానుకున్నారు ఎందుచేతనో.’

‘ఊళ్ళో చెప్పుకుంటున్నారు. రంగమ్మగా రంది. మా వాళ్ళతాలూకే చదువుచెప్పించుకోడాని కొచ్చిం దన్నాను. అబద్ధం, మనకులంపిల్ల కాదంది.’

‘ఆమె కెట్లా తెలుసు?’

‘ఏమో. ఈ వూళ్ళోవాళ్ళసాధ్యులు. పోనీ నా గాజులివ్వనా? ముందు డాక్టర్ కివ్వండి.’

సీతారత్నం ధోరణి అతనికి ఆశ్చర్యం కలగచేసింది. మొదట్లో ఒకటి రెండుమార్లు, వాళ్ళవూరు వెళ్ళిపోతానంది. ఇప్పుడనడంలేదు. నర్సులాగా, రాత్రిపగలు చాకిరీచేస్తోంది,

సరిగ్గా నిద్రాహారాలు లేవు. కొంచెం చిక్కింది. ఆమె చేతి నున్నగాజులు చూశాడు. వొదులై వెనక్కి కదులుతున్నాయి. కంఠంకింద ఎముకమీద హారం ఎత్తుగాపడింది. గాజులుమార్చి డాక్టరుబిల్లిచ్చి, మరోడాక్టర్‌ని రప్పించాడు. ఆయన పరీక్షచేసి 'ఆల్బ్యుమిన్ వుం' దన్నాడు—అందుకనే నడుం నొప్పి ఇంజెక్షనిచ్చాడు. రాత్రి నిద్రపట్టేందుకు 'స్లీపింగ్ డ్రాట్' యిచ్చాడు. రెస్టిమ్మన్నాడు. శనివారం రాత్రి సీతారత్నం భోజనంచెయ్యాను. ఆలయంనించి తెచ్చిన కొబ్బరికాయనీళ్ళు త్రాగి, అరటిపండ్లు తింది. రాజమ్మ జావతాగి నిద్రపోయింది. చిట్టెమ్మ వరండాగదిముందు పడుకుంది. మాధవరావు హాల్లో కూర్చుని కాగితంమీద లెక్కలుకడుతున్నాడు. పదకొండుదాటింది. కిటికీ అవతల వెన్నెల గాలిపటంలా కదులుతోంది. ఏడలమధ్య అతనుకుర్చీ మీద తల వెనక్కివేసి కళ్ళుమూశాడు.

'కాసిని తాగండి, చలవ' అని సీతారత్నం కొబ్బరికాయనీళ్ళు తెచ్చింది. అదిరిపడి లేచి కూర్చున్నాడు. కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు.

'ఇంకా మేలుకునే వున్నావా?'

'అప్పుడప్పుడు వో కునుకు తీస్తూంటాను. మీ రదీ లేకుగా' అని నీరసంగా నవ్వింది. చిక్కిన మొహంలో కళ్ళు పెద్దవిగా కనిపించాయి. తల కుడిబుజంవేపు తిప్పి మాట్లాడుతున్నప్పుడు చెక్కిలి, ముక్కు, వొంకరతిరిగిన గడ్డం, సగం కనబడే చెవి, సరిగ్గాచూస్తే ఆకర్షణీయమైన భంగిమం, నుదుటి మీదిగీత—విడిగా వికృతంగా వున్నా, ఆ అమరికలో కలిసి,

అలవాటైన ఆత్మీయతలా, వేగుగా కనపడదు. అందంగాలేని అలవాటైన ఆ గీతని చూడటం అతని కానందంగా వుంది. మనస్సుని పెంచి సంక్షిప్తపరచే అనుభూతి.—కుంకుడుకాయ పులుసు, నువ్వుగింజ,అంట్లుతోమినచోటు, వూడ్చిపోగేసినగది మూల, కాళ్ళుతుడిచిన పీచు, ఎడంచేతిపై వెగటు—తిలకించ డంలో సంతుష్టినిచ్చే రహస్యానుభవాలు.

'పక్క వేశాను నిద్రపొండి.'

'నువ్వూ పడుకో.'

'ఇల్లా ఎంతకాలం?'

సమాధానంలేదు.

'ఏమిటంటూరు జబ్బు?'

ఈ డాక్టరుకూడా హిస్టీరియా అంటాడు. వాళ్ళవాళ్ళకి రాస్తానంటే వొద్దంటుంది.

'దాని కేదేనా అయితే, నే నేదో చేశానను కుంటారు వూళ్ళో జనం.'

భార్య ఏమన్నా చేసిందేమో నన్న ఆలోచన వొక సారి మాధవరావుకి తట్టి, మెఱుపల్లే మాయమైంది.

'వూళ్ళో ఏమనుకుంటే ఎవరికి? నీ మనస్సు నాకు తెలుసు.'

అతని మోకాళ్ళమీద తల ఆనించి కూర్చుంది సీతారత్నం.

'నీకు చాలా కష్టం కలిగిస్తున్నా కదూ?'

'మీ కష్టంమాటో.'

'నాకీ బాధలో ఏమిటో ఆనందం. ఇవాళే ఇంగ్లీషు పద్యం చెప్పడం మొదలెట్టాను. ఎక్కువ ఆనందం బాధవల్ల కలుగుతుందిట.'

నవ్వు వెనక విషాదం వెక్కిరింపులు.

'మీకు సంతోషంగా వుంటే, నాకదే చాలు.'

'నామీద కోపంలేదు?'

'మీమీద మీకు కోపంలేదని తప్ప, వేరే కోపం లేదు.'

'నేను చెడ్డవాడిని కాదూ?'

'అది తెలుసుకొన్నవాడు జ్ఞానే అనుకుంటాను.'

'రాజీ అంటే నీకు ద్వేషం లేదు?'

'ఇప్పుడు లేదు.'

'ఎందుచేత?'

'మీమీద ఎందుకు లేదో, అందుకే.'

'అంటే?'

'నాకు మీరు తప్ప ఏముంది? మీలో వొక భాగం అది.' మాధవరావు కళ్ళంట నీళ్ళు చిమ్ముతున్నాయి. పుస్తకాలలో మాదిరి మనుషులు జీవితంలో వుంటారన్న చైతన్యం, అతన్ని ఉల్బణ్ణి చేసింది. కన్నీరు రాలడంలేదు. రెప్పలు కదిల్చాడు. గాలికి పొగ విడినట్లుగా, తేటపడ్డాయి కళ్ళు. ఆమె చెంపకింద తనవేళ్లు కన్నీటితో తడుస్తున్నాయి. ఒకరిబాధకి, మరొకరి కన్నీరు. ఎవరిదీ జీవితం? ఎవరికోసం?

'అయ్యో చచ్చాను' అన్న చిట్టెమ్మకేక వినబడింది. తటాలున సీతారత్నం లేచి వరండాలో కొచ్చింది. అతనూ

వెనకాలే వెళ్ళాడు. రాజమ్మ గుమ్మంలో వుంది. 'నేనే!—మంచినీళ్ళు లేకపోతే, తీసుకుందామని హాల్లోకొస్తుంటే, కాలు దానిమీద పడిందిగావును. — అంత కేకెయ్యాలిటే పుట్టిమునిగినట్లు!' అంది రాజమ్మ.' హాల్లో కెడతం బాగానే ఎళ్ళారు. మెలకువగానే వుండా. వయనం తెల్సింది, ఫరవా లేదుగందా అనుకుని కన్నుమూశా—వొచ్చి మళ్ళా ఎల్లారా! సరిగ్గా పొట్టమీదే స్తిరి ..'

'వడిశావు పాడుముండా, కాస్తుంటె గంపంతచేస్తావు' అని రాజమ్మ కసిరింది.

'జ్వరం వొళ్ళు—తూలావేమో—'అన్నాడు మాధవరావు. 'కూతంతదూరంగా వేసుకుంటాలెండి' అని చిట్టెమ్మ కాస్త పక్కగా లాక్కుంది చాప.

మొన్నాడు నడుంనొప్పి తగ్గింది కాని, బాగా నయం కాలేదు. ఆకలేస్తుంది. డాక్టర్ డయట్‌మీదే వుండమన్నాడు. రాజమ్మ మరో స్లీపింగ్ పిల్ వేసుకుంది. నిద్రపట్టడంలేదు. తలనొప్పి. ఒళ్ళంతా చెమట్లుపోస్తున్నాయి. సీతారత్నం వుడుకులాంనీళ్ళలో గుడ్డ తడిపి వొళ్లు తుడుస్తోంది.

'వొళ్ళంతా వాసనగావుందికాదు—స్నానంలేక!'

'తుడుస్తున్నాగా. మరో చీర తెస్తాను' అని తలకి నూనె రాసింది; కాటుకెట్టింది; బొట్టెట్టింది. విసనకర్రతో చిట్టెమ్మని విసరమంది. భోజనంచేసి వొస్తానని అది వెళ్ళింది. తనే విసురుతోంది.

'మీకు శ్రమ నామూలంగా.'

'ఫరవాలేదులే.'

'ఆ దెబ్బెట్లా తగిలింది?'

'చిన్నప్పుడు ఆట్లాడుకుంటూ కత్తిపీటమీద పడ్డాను.'

'వారింకా ట్యూషన్లు చెప్తూనేవున్నారే...' బైట పిల్లలు, భర్త చెప్పుకుంటున్న మాటలు వినబడుతున్నాయి. సీతారత్నం బైటకెళ్ళి 'ఉస్, మెల్లగా! నిద్రపోతోంది' అని చెప్పి వొచ్చింది.

'భోజనానికి పొద్దుపోతోంది, మీరు వెళ్ళండి' అంది రాజమ్మ.

'నువ్వు నిద్రపొయ్యాక.'

'ఇప్పుడే పోతా' అని కళ్ళుమూసి, పక్కకి తిరిగి పడుకుంది.

భోజనా లయ్యాక, వంటిల్లు బాగుచేసుగుని, సీతారత్నం హాలుపక్క గదిలో కొచ్చింది. తములపాకులకి సున్నంరాస్తోంది.

'రాజమ్మకోసం స్టేషన్ కెళ్ళివరోజు నొచ్చింది ఆ కవరు. ఎవరిదగ్గరనుంచి—?'

'రాఘవయ్యని నా స్నేహితుడు. పూనా మిలిటెరి ఎకవుంట్సులో పనిచేస్తున్నాడు.'

'ఏమంటాడు—ఉద్యోగం ఏదన్నా...!'

'కాదు. మాణిక్యం అన్నకొడుకు—అరపయ్యని—యుద్ధంలో చేరాడు. రెండేళ్ళుగా వాడిదగ్గరనుంచి జవాబు లేదుట. వాణ్ణిగురించి వార్త లేదట. వాడిఫోటో యిచ్చి, ఎక్కడుండేదీ కాస్త వాకబుచేసిపెట్టమంటె, రాఘువయ్యకి ఫోటోపంపి, తెలుస్తే వ్రాయమన్నాను. నేవీలో చేరాడుట.

రెండేళ్ళుగా ఓడప్రయాణం సాగించి, దేశాలు చూసి, బొంబాయినుండి పూనా వొచ్చాడుట. ఇది విను...మీ అరసున్న వోపట్టాన లొంగలేదు. వాడిమీద ఫిర్యాదనుకున్నాడో ఏమో, పేరుమాత్రం 'అసురు' అని మార్చేశాడు. వాడే. అంబాలాలో ట్రైనింగ్ కూడా పూర్తయింది.

పెర్మనెంట్ కమిషనిచ్చి, మద్రాసు హార్బరుకి ఫోను చేస్తున్నారు. అక్కడ బంధువులు కూడా వున్నారుట. అక్కడికి వెళ్ళిపోతాడు.'

ఉత్తరం చదివి నిట్టూర్చాడు మాధవరావు. 'మాణిక్యం గొడవలు రెండూ తీరినట్లే.'

'ఇంకా నాలుగైదొందలివ్వాలిటగా!'

'ఇప్పటికి నిల్చింది. మెల్లి మెల్లిగా తీర్చలేకపోతామా!'

సీతారత్నం పక్కసర్ది కాసేపు నిద్రపోయింది. ఉత్తరాలు వ్రాసి మంచంవాల్చి పడుకున్నాడు.

'మరి నువ్వో?'

'నే యిల్లా వేసుకుంటాలెండి.'

'వొట్టి కిందా—నేనూ కిందే వేసుకుంటా. చల్లగా వుంటుంది' అని తువ్వాలుతో గచ్చు దులిపి, దిండు లాగి ఆమె తలకింద పెట్టాడు. తములపాకులకి ఎర్రబడిన పెదవుల వెనక పళ్ళవరస తళుక్కుమంది. జుట్టురేగి నుదుటిమీద గీత మీదికి జారింది. ఆమె కళ్ళల్లోకి చూశాడు.

'కళ్ళకింద గీతలు చూసుకున్నావా?'

'మీవి చూసుకున్నారా?'

'ఏం! మనస్సే అద్దం-' అని తల చేతిమీద ఆనించి వోరగిల్లాడు.

బైట పోస్టుజవాన్ పిలుపు వినిపించింది. మరో నాలుగైదు క్షణాలలో 'అయ్యో' అన్న రాజమ్మ కేక బిగ్గరగా వినిపించింది. ఇద్దరూ చివాలున లేచి హాల్లోకి వెళ్ళారు.

రాజమ్మ నుదుటిమీద రెండుచేతులూ నొక్కుకుంటూ, గుమ్మంమీద వాలిపోయింది. వేళ్ళమధ్యనుండి, చెవిమీదుగా రక్తంబొటబొట కారుతోంది. మంచంహాల్లోకి లాగి, దానిమీద ఆమెను కూర్చోబెట్టారు. తడిగుడ్డ కట్టారు. అరంగుళం పొడుగు గాయంపడింది నుదుటిమీద. మాధవ రావు సైకిల్ మీదవెళ్ళి డాక్టర్ని తీసుకొచ్చాడు. ఆయన ఆయింటుమెంటు రాసి బాండేజి వేశాడు. రక్తంమరకల బట్టలు మార్చి, కొత్తబట్టలు ధరించి, వరండాగదిలోకి మంచం పట్టించి, రాజమ్మ దిండ్లని వెనకాల వేసుకుని, గోడని జార్లపడి కూర్చుంది.

టీ తెచ్చింది సీతారత్నం.

'పెద్ద దెబ్బే. ఇదంతా చిట్టెమ్మపనే' అన్నది.

'అసలేం జరిగింది?' అంటూ మాధవరావు గదిలో కొచ్చాడు.

'నాకు సరిగ్గా జ్ఞాపకంలేదు. పోస్టువాడి కేక విని వీధిలో కొద్దామని హాల్లో గదిముందు కొచ్చాను. తలుపుమీద చెయ్యి పడిందేమో, తలుపుమీద వున్న గొళ్ళాని కున్న తాళంకప్ప, చెవీ నుదుటిమీద పడ్డాయి.' అంది రాజమ్మ.

సీతారత్నం ఆమెతలదువ్వి జడవేస్తోంది.

'ఆమధ్య మనం కొన్న పెద్దతాళంకప్ప, అక్కడ పెట్టుకుంటారా ఎవరేనా?' అన్నాడు మాధవరావు.

'అది నిన్నమ్మనే' అంది సీతారత్నం.

'దాన్నమ్మేం ప్రయోజనం? ఆ తాళువుమీద చెయ్యేస్తానని కలగన్నానా?'

'తాళం నొక్కుకుంటా గొళ్ళానికి బిగించడం తెలివి తక్కువ గామా?' అన్నాడు మాధవరావు. పాఠాల కుర్రాళ్ళు వేళ్ళకొచ్చారు. అతను బైటకొచ్చేశాడు.

మర్నాడు సాయంత్రం నాలుగైంది. మాధవరావు హోల్డాల్ సర్దడం పూర్తిచేసి, వరండాగదిలో కొచ్చాడు. రాజమ్మ కుర్చీమీద అద్దం పెట్టి చూసుకుంటోంది.

'ఇప్పుడెల్లా వుంది—నొప్పి తగ్గిందా'

'ఇంక యీమచ్చ పోదుగా.'

అద్దంతీసి కూర్చుంది. అతను కుర్చీ యివతలికి లాగడంలో మోచెయ్యి తలుపుకి తగిలి, మూసుకుంది. గోడ కానించిన దిండ్లమీద వొరిగింది రాజమ్మ. తలదువ్వుకోలేదు. పాపిడ కదిలిపోయింది. ఊడినజుట్టును పైకిలాగి బిగించి ముడేసింది. మెడలో నగలు లేవు. చెవులకి దుద్దులు లేవు. చేతులకు గాజులు లేవు. బొట్టు చెరిగింది—ఎర్రగా పాపిడి కేసి. మంచం మీద పూలరేకులు నలిగి వాడిపడున్నాయి. ముందుకి వొరిగి నుదుటిమీద చెయ్యి ఆనించాడు మాధవరావు.

'హిస్టీరియా అంటే ఏమిటండీ?'

'స్త్రీలకు మామూలుగా వుండే వ్యాధి—అన్నీ సక్రమంగా జరగక మానసికంగా కలతగాని ఆందోళనగానివుంటే,

యివన్నీ కలిసి కలుగజేసే అస్వస్థత హిస్టీరియా. ఫలానా అని తెలియనప్పుడు డాక్టర్లు ఈపేరు చెబుతుంటారు.'

'నా కదేంట—'

'నా కట్లా గనిపించడంలేదు.'

'మీకేం తెలుసు? మీరు డాక్టరు కాదుగా' దెబ్బ తగిలినచోట వేలికి కరుకుగా తగిలింది. చుట్టూ చర్మం నలిగింది-కాలనులో నిశ్చలంగావున్న నీటిని కామంతో కదిలిన చేప కదిపినట్లు. అద్దంలో పగులు—ఆకాశంలో మెఱుపు, మంచు ప్రదేశంలో భూకంపం. వేలు వెనక్కి మళ్ళింది. కళ్ళకింద కాకిపాదాలమాదిరి చిన్ని ముడతలు. శ్వాసలో గులాబి కాలినట్లు చేపలు విడినట్లు అఖాతంలోంచి ప్రజ్వరిల్లినట్లు వాసన ఆవరించి అప్రయత్నంగా అతన్ని వెనక్కినెట్టాయి.

'ఎట్లాగో వున్నానుకదూ—తలంటుపోసుకుందామని అన్నీ సిద్ధంచేసి వెళ్ళబోతున్నా, మీరొచ్చారు.'

'మరోవారంలో అన్నీ తగ్గుతాయి, బాగుంటావు.'

'ఇప్పుడు బాగలేనా?'

ఆమె రెండుచేతులు అతని మెడచుట్టూ వేసింది.

'స్నానాని కెళ్ళనా?'

'నేను వూరెడుతున్నా. అమ్మకి వొంట్లో బాగాలేదట నిన్నవుత్తరం అదే. మళ్ళా రేపొచ్చేస్తాను, ఏం?'

'డబ్బు కావాలా? మణియార్డరొచ్చిందిగా.'

'వొద్దు. అడగడానికి వొచ్చాననుకున్నావా?'

'అల్లా గనుకుంటానని ఎందు కనుకున్నారు?'

'ఇదివర కన్నదే...'

'అబద్ధం అంటారా?'

'నిజం రోజురోజుకీ మారదుగా'

రాజమ్మ లేచింది. బుజంమీద చేతిని తొలిగించింది 'అబ్బ చెమట' అంటూ.

తలుపులుతీసింది.

'వెళ్ళనా?'

'అమ్మగార్ని అడిగానని చెప్పండి.'

మాధవరావు నవ్వుతూ బైటకొచ్చాడు. ముందు శ్రీరాము హోల్డాల్ తో నడుస్తున్నాడు. బైటి కెళ్లి రాజమ్మ గది కేసి చూశాడు మాధవరావు. లోపలంతా నల్లగా కనబడింది. ఊచల మధ్య రాజమ్మనుదురు—దానిమీద గీత. అది జైల్లోదృశ్యం; తను స్వేచ్ఛాజీవి.

7

తుది ఘట్టం— రెండురోజుల తర్వాత.

మాధవరావు యింటికొచ్చేటప్పటికి మధ్యాహ్నం మూడైంది. వీధిలో రాజమ్మగది కేసిచూశాడు. కిటికీ మూసి వుంది. హాల్లోకిరాగానే సీతారత్నం వో కవరిచ్చింది. గబగబ గదిలో కెళ్ళాడు.

'రాజమ్మేదీ?'

'వెళ్లిపోయింది.'

'అదేమిటి? ఎప్పుడు— ?'

'రాత్రి.'

...ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

'వాళ్ళు కృష్ణమూర్తినీ, చిట్టెమ్మనీ సాయంవుంచి హరి కథ విందామని వెళ్ళా. ఇంటికొచ్చేటప్పటికి పదైంది. కృష్ణ మూర్తి ఒక్కడూ వున్నాడు. చిట్టెమ్మ బండి తెచ్చిందిట. కూడా స్టేషనుకెళ్ళిందిట. అన్నంపెట్టుకుని తిని వెళ్ళిం...'

'నీతో ఏమీ చెప్పలేదు?'అంటూ కవరు చూశాడు. చిరునామా టైపుకాబడి వుంది. చించాడు. అందులోనుంచి రెండుకాగితాలు పడ్డాయి; వొకటి ఇంగ్లీషులో టైపుకాబడిన వుత్తరం, రెండోది తెలుగులో—

ఇంగ్లీషుది మొదట చూశాడు. రాజమ్మకు జబ్బుచేసి నప్పుడు తాము దగ్గరుంచుకొని ఎంతో ఆదరణగా కనుక్కుని చికిత్సచేసి నయంచేసి పంపిన దంపతులకు కృతజ్ఞత. కుల భేదాలు గణించక యిట్లా సమానత్వం అందరూ కనబరిస్తే సంఘం పురోగమించగలదన్న ఆశ. పట్నంవస్తే వారిఅతిథు లుగా వుండాలని ఆహ్వానం — దాని సారాంశం — అసుర సంతకం.

'...మాణిక్యం మాఅమ్మ. నన్ను మావదగ్గర అట్టే వుంచి చదువు చెప్పించింది. అరసయ్య బావేగా. చేసుకుంటా నని మావ సరదా పడేవాడు. ఇంకెవరేనా మనస్సులో వున్నారా అని వోసారి మీరడిగారు, జ్ఞాపకం వుందా. చెప్పానుగాను. నావిషయం తెలవకముందే వెళ్ళడం మంచి

దనిపించింది. సీతగారికి మీరంటే వున్న ఆపేక్ష, మీకు ఆమె అంటే వున్న గౌరవం, కళ్ళారా చూశాను. నావిషయం మీకు తెలియదని నాకు తెలిసినప్పటినుంచీ, నాకు వొచ్చె య్యాలని వుండేది. తాళందెబ్బ—తాళంచెవితో తలుపు తీసినట్లు—నేనురావడానికి కారణం. ఇంతకీ నా మొహాన అట్లా రాసిపెట్టి వుంది....'

మాధవరావు కిటికీతలుపులు తెరిచాడు.

'బాగ్ మరిచిపోయింది.'

'ఖాళీబాగ్గే లెండి' అన్నది సీతారత్నం, టీకప్పు చేతి కిచ్చి.